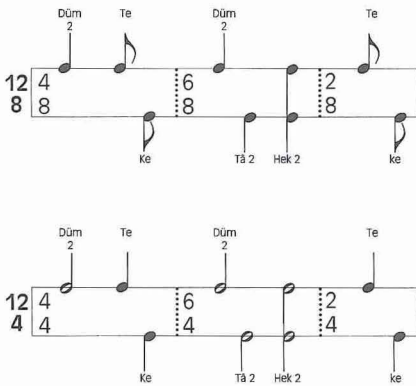

lün içinde yer alır. On iki zamanlı olan nîm-çenber usulü bir dört zaman, bir altı zaman ve bir iki zamandan, diğer bir ifadeyle bir sofyân, bir yürük semâi ve bir nîm-sofyânın birbirine eklenmesiyle meydana gelmiştir. 12/8'lik birinci ve 12/4'lük ikinci mertebeleri kullanılan bu usulle peşrev, beste ve bazı dinî formlar ölçülmüştür. Usulün 1. darbı kuvvetli, 2. darbı yarı kuvvetli, 3. darbı zayıf, 4. darbı kuvvetli, 5. darbı yarı kuvvetli, 6. darbı zayıf, 7. darbı yarı kuvvetli ve 8. darbı zayıftır. Zurnazen İbrâhim Ağa'nın sünbûle peşrevi 1. ve Muzaffer'in hüseyinî peşrevi 2. mertebeye örnek olarak verilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1935, II, 83; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğan), Ankara 1991, s. 111-112; Özkan, *TMNCI*, s. 628-629.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

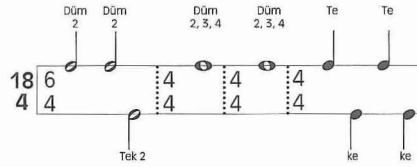
NİM-DEVİR

(نیم دور)

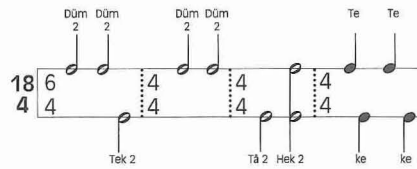
Türk musikisi usullerinden.

Türk musikisinin büyük usullerinden biri olup XV. yüzyıldan beri kullanılmaktadır. Her ne kadar devr-i kebîr usulünün ikinci dört zamanı ile sonra gelen altı zamanlık bir parçasının çıkarılmasıyla elde edilip nîm-devir (yarım devir) ismini almışsa da devr-i kebîr usulünün zaman bakımından yarısı değildir. Çıkarılan on zamanın dışındaki diğer vuruşlar devr-i kebîr ile aynıdır. On sekiz zamanlı olan nîm-devir usulü bir altı zamanla üç adet dört zamandan, diğer bir ifadeyle bir yürük semâi ile üç sofyandan yapılmıştır. 18/4'lük ikinci mertebesi daha fazla kullanılan bu usul peşrev, beste ve ilâhilerde tercih edilmiştir. Usulün 1. darbı kuvvetli, 2. darbı yarı kuvvetli, 3. darbı zayıf, 4. darbı kuv-

vetli, 5. darbı yarı kuvvetli, 6. darbı kuvvetli, 7. darbı yarı kuvvetli, 8. darbı kuvvetli, 9. darbı zayıf, 10. darbı yarı kuvvetli ve 11. darbı zayıftır. Nîm-devir usulünün eskiden kullanılan ilk şekli devr-i kebîr usulünde de olduğu gibi sade bir yapıdadır:

Sonraki devirlerde 1. ve 2. dört zaman velvâlelendirilerek usul şu şekli almıştır:

Mûsî'nin nişâburek peşreviyle Yahyâ Nâzîm'in bayatî makamında, "Değil câm-ı mey açıldı gül-i bâğ-ı tarab şimdi"; Basmacı (Tulum) Abdi Efendi'nin uşşak makamında, "Bakılmaz ârız-ı pür-tâbına ol mâhitâbânın" mısraıyla başlayan besteleri bu usulle ölçülmüş eserlerdendir.

BİBLİYOGRAFYA :

Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1935, II, 91, 102-108, 113; Özkan, *TMNCI*, s. 649; Sadettin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 345 (1978), s. 7.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

NİM-EVSAT

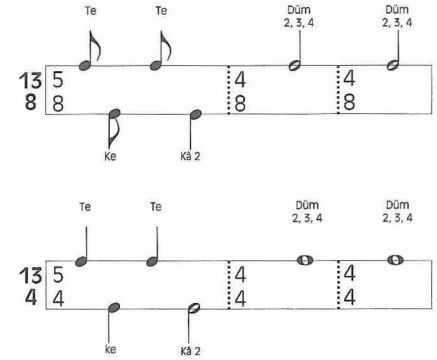
(نیم اوسط)

Türk musikisi usullerinden.

On üç zamanlı olan bu usule yirmi altı zamanlı evsat usulünün zaman bakımından yarısı olduğu için "yarım evsat" anlamında nîm-evsat adı verilmiş ve evsat usulünün beş zamanlı ilk parçası ile sekiz zamanlı son iki parçasının vuruş kalıpları da aynı olmak üzere bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Usulün evsat gibi "düm" darbıyla bitmesi özellik arzeder. Bir nazariyeye göre küçük, diğer bir nazariyeye göre büyük bir usul olan nîm-evsat bir beş zamanla iki dört zamandan, diğer bir ifadeyle bir Türk aksağı ile iki sofyandan yapılmıştır.

13/8'lik birinci ve 13/4'lük ikinci mertebeleri bulunan usul dinî formlardan ilâhî

ve tevşîhler başta olmak üzere bazı şarkı ve türkülerde kullanılmıştır. Usulün 1. darbı yarı kuvvetli, 2 ve 3. darbları zayıf, 4 ve 5. darbları kuvvetli, 6. darbı yarı kuvvetlidir. Şeyh Seyyid Efendi'nin nevrûz makamında, "Kudûmün rahmet-i zevk u safâdır yâ Resûlellah" mısraıyla başlayan tevşîhi; III. Selim'in rast makamında, "Ande-lîb olmak dilerse ol güle"; Zekâi Dede'nin hicazkâr makamında, "Şöyle sakla sırr-ı aşkı tende cânın duymasın" mısralarıyla başlayan ilâhileri bu usulle ölçülmüş eserlerden bazılarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1935, II, 108, 113; Özkan, *TMNCI*, s. 632-633; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğan), Ankara 1991, s. 113-114; Sadettin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 345 (1978), s. 6.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

NİM-HAFİF

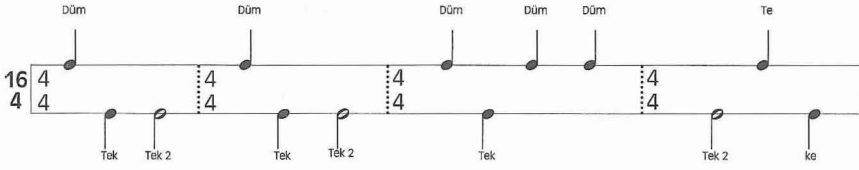
(نیم خفیف)

Türk musikisi usullerinden.

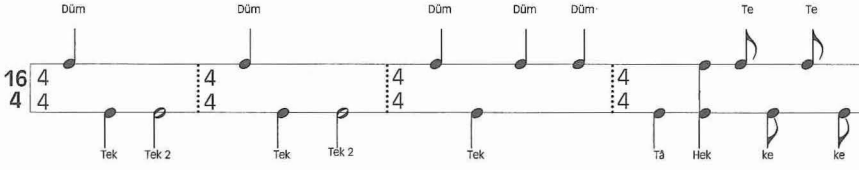
On altı zamanlı bir usul olan nîm-hafif usulüne bu isim, Türk musikisinin otuz iki zamanlı usullerinden hafif usulünün zaman bakımından yarısı olduğu için verilmiştir. Hafif usulünün ilk iki dört zamanı ile son iki dört zamanının yan yana getirilmesinden oluşturulmuş olan nîm-hafif usulü dört adet dört zamandan, diğer bir ifadeyle dört sofyandan meydana gelmiştir. Bu usul aynı zamanda darb-ı fetih ve hâvî usullerinin son on altı zamanlık bölümlerini oluşturur.

16/4'lük ikinci mertebesi kullanılan bu usul ile kâr, peşrev, beste ve bazı ilâhiler ölçülmüştür. Usulün 1. darbı kuvvetli, 2. darbı zayıf, 3 ve 4. darbları kuvvetli, 5. darbı zayıf, 6 ve 7. darbları kuvvetli, 8. darbı zayıf, 9. darbı yarı kuvvetli, 10. darbı zayıf, 11 ve 12. darbları kuvvetli, 13. darbı yarı kuvvetli, 14, 15 ve 16. darbları zayıftır.

Usulün eski vuruluşu şöyledir:

Zamanla sondaki 4 zaman velvelelendirilmiştir.

Günümüzde bu usulün çok az örneği bulunmaktadır. Münir Nurettin Selçuk'un mâhur makamında, "Vur pençe-i Alî'deki şemşir aşkına" mısrayla başlayan mehter marşında; Ahmet İrsoy'un nikriz makamında, "Âşıklar sâdıklar iştmiş olun"; Hamâmîzâde İsmâil Dede'nin süzidil makamında, "Ey gönül gûş eyle gel âşıkların güftârını" mısralarıyla başlayan ilâhilerinde bu usul kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1935, II, 140; Özkan, *TMNCI*, s. 647; Sadettin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 345 (1978), s. 7.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

NÎM-SAKİL

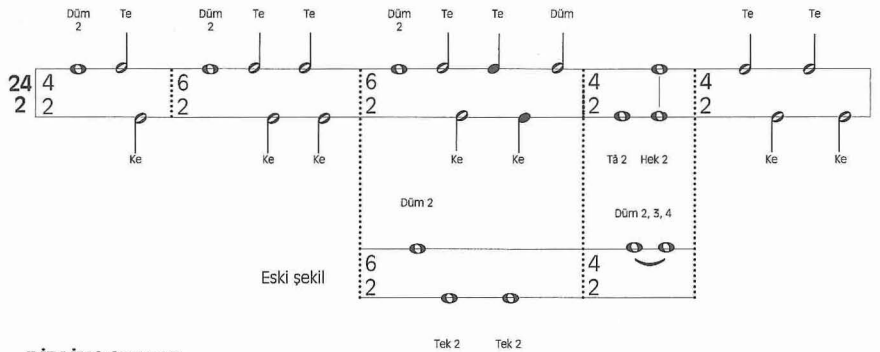
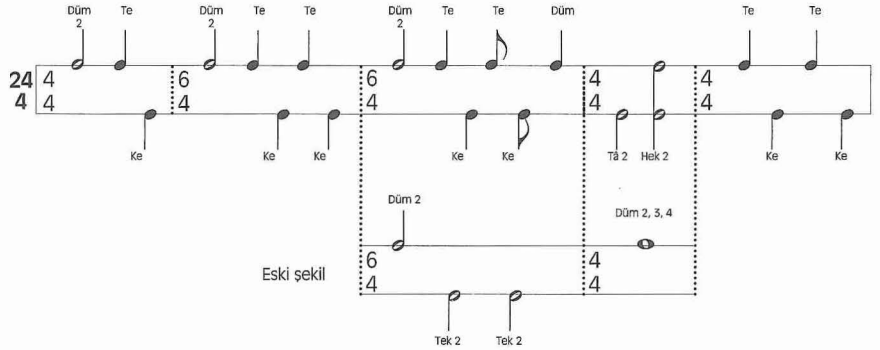
(نیم ساقیل)

Türk mûsikisi usullerinden.

Türk mûsikisinin yirmi dört zamanlı büyük usullerinden olan nîm-sakîl usulüne bu isim, kırk sekiz zamanlı sakîl usulünün zaman sayısı bakımından yarısı olduğu için verilmiş olup sakîl usulünün ortasından yirmi dört zamanlı bir bölümün çıkartılmasıyla elde edilmiştir. Geriye kalan diğer darbeler sakîl ile aynıdır. Nîm-sakîl usulü bir dört, iki altı ve yine iki dört zmandan, diğer bir ifadeyle bir sofyan, iki yürük semâî ve yine iki sofyandan oluşmuştur. 24/4'lük ikinci ve 24/2'lik üçüncü mertebeleriyle kullanılan nîm-sakîl usulünün daha çok 24/4'lük mertebesi tercih edilmiştir.

Usulün 1. darbı kuvvetli, 2. darbı yarı kuvvetli, 3. darbı zayıf, 4. darbı kuvvetli, 5. darbı yarı kuvvetli, 6. darbı zayıf, 7. darbı kuvvetli, 8. darbı zayıf, 9. darbı kuvvetli, 10. darbı yarı kuvvetli, 11, 12, 13 ve 14. darbıları zayıf, 15. darbı kuvvetli, 16. darbı yarı kuvvetli, 17. darbı kuvvetli, 18. darbı zayıf, 19. darbı yarı kuvvetli ve 20. dar-

bı zayıftır. Kâr, beste, peşrev ve ilâhi gibi formlarda kullanılmış olan usule örnek olarak Buhûrîzâde Mustafa İtrî'nin nevâ makamında, "Gûlbûn-i îyş mîdemed sâki-i gül'îzâr kû?" mısrayla başlayan kârının baş tarafları verilebilir. Bu usul eskiden daha sade darbılarla, yani ikinci altı zamanla bunu takip eden dört zamanın vuruluşları velvelesiz olarak kullanılırken bu vuruluşlar daha sonraki dönemlerde parçalara ayrılarak velvelelendirilmiştir; bugün bu velveleli şekil kullanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hâşim Bey, *Mûsikî Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 7; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1935, II, 153-154; Özkan, *TMNCI*, s. 654-655; Sadettin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 346 (1978), s. 9.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

NÎM-SOFYAN

(نیم صوفیان)

Türk mûsikisi usullerinden.

Türk mûsikisi usul sisteminde, oluşuma başka bir usulün girmedikleri iki basit usulden biridir. Dört zamanlı sofyan usulünün, zaman bakımından yarısı olduğu için "nîm-sofyan" (yarım sofyan) denilmiştir. Türk mûsikisinin en küçük usulü olan nîm-sofyan usulünün 2/8'lik birinci, 2/4'lük ikinci ve 2/2'lik üçüncü mertebeleri varsa da en çok 2/4'lük mertebesiyle kullanılmıştır. 2/4'lük mertebesinin Batı müziğindeki ismi "sebare"dır (C barré).

Daha çok sirta, longa gibi oyun havalarıyla marşlarda ve bazı türkülerde kullanılan nîm-sofyan usulü şarkı ve ilâhilerde az tercih edilmiştir. Bu usuldeki şarkılar da daha çok fantezi türündedir. Usul darbalarının birincisi kuvvetli, ikincisi hafiftir. Sultan Abdülaziz'in hicaz, Tanbûrî Kadı Fuad Efendi'nin hicazkâr sirtosu; Tanbûrî Cemil Bey'in hüseyinî (Çeçen kızı), Şükrü Tunar'ın hicaz oyun havaları; Santûrî Edhem Efendi'nin şehnaz, Tanbûrî Cemil'in

nikriz, Kevser Hanım'ın nihavend longası; Kaptanzâde Ali Rızâ Bey'in, "Ufuklara yaslanmış yorgun dağlar sırayla" mısrayla başlayan hicaz fantezisi, Sadettin Kaynak'ın,